

Význam předškolního pedagoga při řešení odkladů povinné školní docházky

Berčíková Alena, Stolinská Dominika

Abstrakt: Příspěvek představuje výstupy pilotáže schváleného projektu v rámci Studentské grantové soutěže na PdF UP Diagnostická kompetence předškolních pedagogů jako prostředek intervence odkladů povinné školní docházky. Celý projekt vychází z již realizovaného projektu typu GA ČR autorů Šmelová, Petrová, Suralová a kol. (2009-2012), který apeluje na prohloubení pedagogicko-diagnostické kompetence předškolních pedagogů z důvodu zefektivnění přípravy předškoláků na vstup do povinného vzdělávání.

Zjištění výzkumu podnítila naše snahy vytvořit projekt, jehož výstupem bude metodický (pedagogicko-diagnostický) materiál. Koncipován bude primárně pro předškolní pedagogy tak, aby jim pomohl při dlouhodobém procesu pedagogické diagnostiky.

Klíčová slova: Odklad povinné školní docházky, dítě předškolního věku, předškolní pedagog, diagnostické kompetence předškolního pedagoga.

Abstract: The paper presents outcomes of piloting the project approved under the Student Grant Competition for PdF UP The Diagnostic Skills of Preschool Teachers as a Means of Intervention of Compulsory School Attendance. The project has been implemented based on the type of project GA CZ by authors Šmelová, Peterová, Suralová et al. (2009-2012), which appeals to deepen the educational and diagnostic skills of preschool teachers due to streamline the preparation of pre-scholars to enter into compulsory education.

The research findings prompted our efforts to develop a project whose outcome will be methodical (educational-diagnostic) material. It will be designed primarily for the pre-school teachers and for helping them in the long process of diagnostics.

Key words: Postponement of compulsory school attendance, preschool teacher, diagnostic skills of preschool teacher.

1 Úvod

Ocitáme se v době, kdy jsou pedagogové a psychologové konfrontováni s vysokými počty udělovaných odkladů povinné školní docházky (dále odklad). V současné době se podíl udělených odkladů pohybuje kolem 20 % (z celkového počtu) dětí, které absolvovaly zápis do základní školy. Příčiny mají multikauzální charakter a ke každému dítěti je nutné přistupovat individuálně. Záměrem našeho projektu je snaha poukázat na důležitou roli předškolního pedagoga (nejen) v oblasti pedagogické diagnostiky.

2 Představení projektu

Podrobný návrh celého projektu jsme již prezentovali na konferenci PHD existence III. (Berčíková, 2013) a na konferenci České pedagogické společnosti, kde jsme se blíže zabývali jednotlivými rolemi nejdůležitějších činitelů předškolního vzdělávání (Berčíková, Stolinská, 2013).

V současné době jsme realizovali **pilotáž**, jejíž výstupy zde představujeme:

Výzkumný soubor

Předškolní pedagogové mateřských škol (dále MŠ), (realizovány byly rozhovory a pozorování edukační reality)

Rodiče dětí ve věku 5-6let (data získávána prostřednictvím dotazníku)

Pracovníci Pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP), (pro účely sběru dat byl zvolen rozhovor)

Výzkumná otázka

Směřujeme k postupnému naplňování hlavního cíle výzkumu, kterým je navržení metodického (pedagogicko-diagnostického) materiálu se zaměřením na připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky a eliminaci případných problémů, které by mohly být možnými příčinami odkladů. Z tohoto důvodu jsme se v pilotáži zajímali o to, zda předškolní pedagogové využívají kompetentně pedagogickou diagnostiku k rozvoji dítěte předškolního věku v souvislosti se stanovenými výstupy Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání jako ukazateli připravenosti dítěte k zahájení povinné školní docházky?

Jak již vyplývá z nástinu zvoleného výzkumného souboru, pilotáž byla realizována v několika fázích. Problematiku se snažíme zachytit komplexně - samozřejmě si uvědomujeme, že to není možné bez rezerv, ale pokoušíme se o náhled na komplex aktivit tří základních činitelů, kteří hrají významnou roli v procesu udělování odkladů.

Výstupy pilotáže

1. Fáze – rozhovory s předškolními pedagogy a pozorování edukační reality v MŠ

Tohoto šetření se zúčastnily čtyři učitelky: tři z nich pracují v heterogenní třídě, jedna v homogenní třídě (dětí ve věku rok před nástupem do základní školy)

Interpretace získaných dat

Pomocí příslušných metod jsme výstupy z rozhovorů a pozorování shrnuli následovně:

Práce s předškoláky a s dětmi s odkladem se liší v náročnosti aktivit i v časové dotaci. S dětmi s odkladem učitelky pracují individuálně, nebo v malých skupinách. Aktivity volí náročnější a to s ohledem na konkrétní potřeby dětí a na oblasti, ve kterých potřebují podpořit jejich rozvoj. Také činnosti jsou náročnější ve srovnání s aktivitami pro předškoláky ve věku 5-6 let. Všechny učitelky pracují s IVP dětí s odkladem, což je možné sice předpokládat, ale přesto si tuto skutečnost dovolíme hodnotit velmi kladně.

Kognitivní zacílení aktivit převažovalo pouze v homogenní třídě předškoláků. Domníváme se, že tato skutečnost je způsobená podobnou vývojovou úrovní dětí stejného věku, která předškolnímu pedagogovi umožňuje zařazování náročnějších aktivit. Nelze ovšem opomenout prostor pro spontánní aktivity dětí.

Učitelky také uvedly nejčastější příčiny odkladů, se kterými se ve své praxi setkaly, jako např. celková nezralost, vysoká unavitelnost, nesoustředěnost, logopedické vady.

Všechny učitelky by uvítaly větší propojenost s PPP a rády by prohloubily spolupráci s rodiči.

Vzhledem k nedostatku prostoru pro předložení celé pilotáže a částečně také ke skutečnosti, že data získaná v MŠ se jeví jako předvídatelná, zvolili jsme pro detailnější prezentaci výstupy 2. fáze.

2. Fáze – dotazníkové šetření mezi rodiči

Dotazník obsahoval 14 položek (11 výběrových a 3 škálové) a šetření se zúčastnilo 28 rodičů. Pomocí standardních postupů byl pro vyhodnocení dat zvolen test dobré shody chí kvadrát a výpočet mediánu.

V tomto příspěvku představujeme pouze vybrané položky dotazníku, které jsme vyhodnotili jako nejzajímavější. Jedná se o následující (zachovali jsme číslování jako v dotazníku):

5. Zajímali jste se před nástupem Vašeho dítěte do MŠ blíže o její kvalitu?
6. Co nejvíce oceňujete v práci MŠ, kterou Vaše dítě navštěvuje? (škálová položka)
7. Domníváte se, že vzdělání učitelky MŠ je důležité a ovlivňuje kvalitu její práce?
8. Jaké dosažené vzdělání by měla mít podle Vás učitelka Vašeho dítěte?
9. Měli by mít rodiče větší možnost zasahovat do práce MŠ?
10. Co se obecně domníváte (soudíte, hodnotíte, co si představujete), že představuje současná úroveň předškolního vzdělávání?
11. Zajímáte se o to, zda je Vaše dítě ohroženo odkladem povinné školní docházky?

Tab.č.1 Výsledky šetření u vybraných výběrových položek (test dobré shody chí kvadrát)

	Testové kritérium vyp.	Kritická hodnota	Stupeň volnosti	Přijatá hypotéza
5.	6,3	5,991	2	H _a
7.	49,42	7,815	3	H _a
8.	12,39	7,815	3	H _a
9.	14,01	5,991	2	H _a
10.	30,6	7,815	3	H _a
11.	15,7	7,815	3	H _a

Komentář: Ve všech položkách kromě jedné jsme nepřijali nulovou hypotézu a nemohli jsme odmítnout alternativní. Toto zjištění vypovídá o tom, že mezi jednotlivými četnostmi existují signifikantní rozdíly.

Interpretace výsledků nejzajímavějších výběrových položek:

V rámci příspěvku jsme pro efektivnější prezentaci při interpretaci dat převedli získané četnosti na procenta.

U položky č. 5 bylo zjištěno, že více jak 50 % respondentů se zajímalo o MŠ před nástupem dítěte. Jelikož se MŠ a pedagogové v ní stávají na 3-4 roky průvodcem dítěte jeho životem, hodnotíme toto zjištění spíše za negativní, jelikož vypovídá o mírném nezájmu rodičů o předškolní instituci, která hraje v životě dítěte velice významnou roli.

82 % rodičů spatřuje souvislost mezi vzděláním učitelky a kvalitou její práce, přičemž v následující položce č. 8 se dozvídáme, že pro 50 % dotázaných je dostačující středoškolské vzdělání učitelky MŠ. Vzhledem k výsledku položky č. 7 jsme předpokládali, že pro rodiče bude vyšší vzdělání učitelky zárukou zvyšující se kvality její práce. Odpovědi těchto dvou položek jsou v rozporu. Domníváme se, že tento jev může být způsoben podceněním odborného vzdělání předškolních pedagogů, nebo plyne z nedůvěry ve vysokoškolské vzdělávání.

Více jak 60 % respondentů vyhovuje současná možnost zasahování do práce MŠ. Toto zjištění koresponduje s možným nezájmem rodičů o MŠ viz. položka č. 5, či může poukazovat na mylnou představu o funkci a chodu MŠ ze strany rodičů. Tato skutečnost může ale také svědčit o tom, že rodiče jsou ze strany MŠ kvalitně informováni a proto další pravomoci nevyžadují.

Necelých 70 % respondentů je spokojených se současnou úrovní předškolního vzdělávání, toto zjištění považujeme za velmi pozitivní. Zde se ale musíme zamyslet nad tím, zda rodiče mají představu o edukačním procesu MŠ a zda jsou dostatečně informováni, aby dokázali práci MŠ objektivně hodnotit.

Více jak 50 % rodičů nevidí důvod se zajímat o to, zda je jejich dítě ohroženo odkladem. Zde se nabízí otázka: Jsou rodiče ochotni přiznat určitý „nedostatek“ svého dítěte? Mají zájem případný problém řešit? Necelých 30 % se o sledovanou oblast zajímá, avšak již nevíme, jakým způsobem a do jaké hloubky. Z tohoto zjištění nelze udělat uspokojivý závěr. Domníváme se, že zde může figurovat více vlivů: 1. rodiče nejsou dostatečně informováni o problematice, 2. učitelky nejsou dostatečně vybaveny diagnostickými kompetencemi a rodiče neupozorní na možné riziko, 3. děti dotázaných rodičů nejsou ohroženy odkladem.

Interpretace výsledků vybrané škálové položky:

U škálových položek byl pro vyhodnocení zvolen výpočet mediánu. Uvádíme vybranou položku č. 6. Co nejvíce oceňujete v práci MŠ, kterou Vaše dítě navštěvuje?

Tab. č. 2 Výsledky šetření u vybrané škálové položky (výpočet mediánu)

	Výpočet mediánu x	Umístění
A individuální přístup k Vašemu dítěti	1	2
B vybavení MŠ	1,5	3,4
C kvalitní vzdělávací program	0,5	1
D stravování	2	5,6
E výukové programy (cizí jazyky)	2	5,6
F společné akce MŠ a rodiny	3	7,8
G kroužky pro děti	3	7,8
H logopedickou péči	1,5	3,4

Komentář: Rodiče nejvíce upřednostňují kvalitní vzdělávací program MŠ. Zde vyvstává otázka, jak vzdělávacímu programu rozumějí, odkud čerpají informace, nebo zda odpověď byla ovlivněna pouze intuitivní představou, že by měli mít zájem, aby jejich dítěti bylo poskytnuto kvalitní předškolní vzdělání. Dále je pro rodiče důležitý individuální přístup k dítěti, což je docela předvídatelné, jelikož je tato problematika v současnosti značně medializována. Za nejméně důležité byly rodiči vyhodnoceny společné akce MŠ a rodiny a kroužky pro děti. Proto usuzujeme, že rodiče mají zájem o to, aby předškolní vzdělávání bylo kvalitní, vyžadují, aby se učitel věnoval individuálně jejich dítěti, ale o vlastní angažovanost nemají zájem. Toto zjištění spatřujeme jako rizikový faktor, neboť při řešení odkladů je spolupráce velmi důležitá.

3. Fáze - rozhovor s PPP

Na základě získaných informací a podnětů z předešlých dvou fází jsme sestavili otázky pro rozhovor s pracovníky PPP a to z toho důvodu, abychom na problematiku získali náhled také z jejich úhlu pohledu. V rámci rozhovoru jsme zamýšleli zjišťovat doporučení PPP pro předškolní pedagogy, ale také jejich interpretaci diskutabilně vyhodnocených položek z výzkumných šetření. Bohužel se nám do současné chvíle nepodařilo s PPP spojit, avšak si uvědomujeme, že důvodem mohlo být nevhodné načasování snahy o kontakt s touto institucí.

Z důvodu pokusu o vytvoření uceleného náhledu na problematiku budeme o setkání dále usilovat.

Výstupy pilotáže jako vstup pro vlastní výzkum

Údaje získané jednotlivými šetřeními v daných fázích nám poskytly základní vhled do problematiky z pohledu předškolních pedagogů, což je z hlediska zaměření našeho projektu stěžejní, a také z pohledu rodičů, jejichž děti se daný problém týká. Kromě toho se vyskytla řada diskutabilních a hlouběji neprověřených otázek, které se staly inspirací pro vlastní výzkum. Ten zamýšlíme zacílit na možnosti komunikace a těsnost vztahů všech hlavních aktérů působících při řešení odkladů.

3 Závěr

V příspěvku jsme se pokusili představit základní výstupy pilotáže, jež byla zaměřena na zjišťování reálné úrovně činností tří základních činitelů působících při řešení odkladů. Vybrané výsledky pro nás byly velmi inspirativní především pro svoji možnou diskutabilnost a zvažujeme způsob zefektivnění jejich interpretace prostřednictvím vlastního výzkumu, jehož výsledky budou představovat základnu pro tvorbu avizovaného metodického materiálu pro předškolní pedagogy.

Literatura

- BERČÍKOVÁ, A. Představení projektu: diagnostická kompetence předškolních pedagogů jako prostředek intervence odkladů školní docházky. Olomouc. 2013. (v tisku).
- BERČÍKOVÁ A., STOLINSKÁ D. Možnosti spolupráce rodiny a mateřské školy jako prevence odkladů povinné školní docházky. Liberec. 2013. (v tisku).
- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. Školní zralost (1. vydání). Brno: Computer Press. 2010. ISBN 978-80-251-2569-4
- CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. (1. vydání). Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. 2007. ISBN 978-80247-1369-4.
- HENDL, J. Přehled statistických metod zpracování dat (1. vydání). Praha: Portál. 2004. ISBN 80-7178-820-1.
- ŠMELOVÁ, E., PETROVÁ, A., SOURALOVÁ, E., a kol. Přípravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula. (1. vydání). Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. 2012. ISBN 978-80-244-3345-5.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách (1. vydání). Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-313-0.

Alena Berčíková, Dominika Stolinská

Katedra primární a preprimární pedagogiky

PdF UP OL

Žižkovo nám. 5

771 40 Olomouc

e-mail: alena.bercikova01@upol.cz, dominika.stolinska@upol.cz